

K PROBLEMATICE STÁTNÍ SOCIÁLNÍ PODPORY

Ing. PETR VÍŠEK
MPSV ČR

CÍLE STÁTNÍ PODPORY A VYMEZENÍ SOCIÁLNÍCH SITUACÍ

Východiskem pro navržení nového systému státní sociální podpory byla analýza a definování sociálních situací, u nichž stát považuje za potřebné a účelné podílet se na jejich řešení formou nárokových dávek. Jednou z takových situací je například narození dítěte. Náklady související se založením rodiny, narozením dítěte a péčí o toto dítě nemohou být velmi často kryty ani úsporami ani vlastním příjmem rodičů, a to tím spíše, že příjem je omezen společensky žádoucí péčí o děti. Proto je třeba, aby stát pro rodiny s dětmi nacházející se v této fázi životního cyklu měl k dispozici nástroje pro jejich účinnou podporu. Stát považuje za potřebné být schopen pomoci řešit situaci, kdy v rodině jsou dlouhodobě osoby (dětí) bez vlastního příjmu. Životní úroveň rodin s dětmi, resp. osob v nich žijících, je z tohoto důvodu nižší než životní úroveň osob, které nevyživují děti. Dalšími faktory, které ovlivňují hmotné podmínky života rodiny je růst ná-

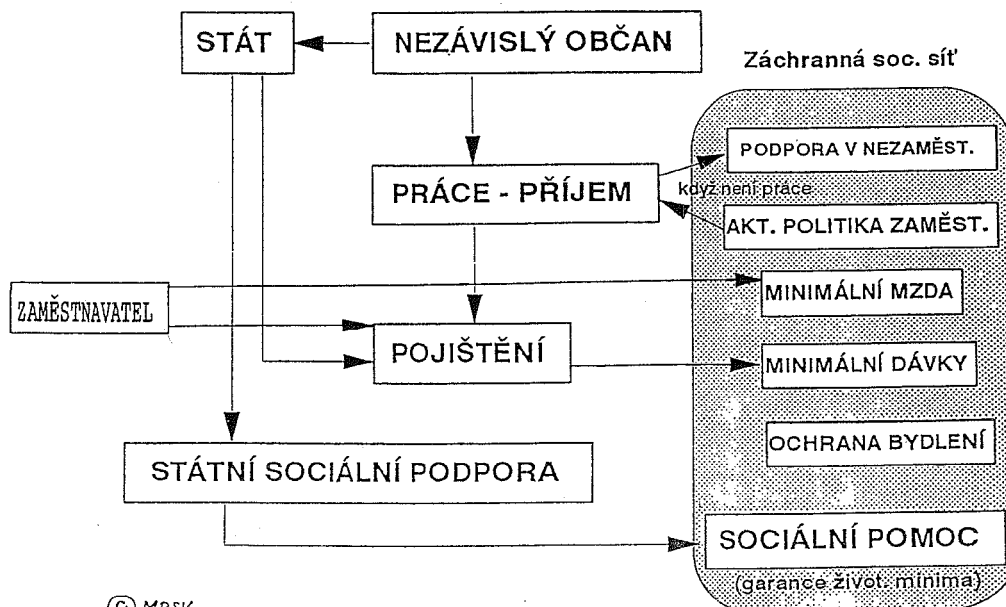
kladů na bydlení (a to nejen u rodin s dětmi), významné změny v systému nepřímých dotací a služba jednoho z rodičů v ozbrojených silách. Specifickými situacemi, na jejichž řešení má stát zájem formou státních dávek participovat, je náhradní rodinná péče o opuštěné děti a vypravení pohřbu. Všeobecně se vychází z toho, že rodina s vyššími příjmy má větší možnosti pokrýt různé sociální události a situace v rodině, naopak rodině s nižšími příjmy je třeba aktivně pomoci. Jednak pro samu skutečnost nízkých příjmů a za druhé, protože různé sociální události zvyšují životní náklady. Skutečnost přítomnosti zdravotně postiženého dítěte může být příjmově dobře zabezpečenou rodinou bez problémů pokryta, pro rodinu s nízkými příjmy to však může vést k nebezpečení základních životních potřeb.

Výše uvedené teze odůvodňují nutnost určité redistribuce prostředků zejména ve prospěch rodin s dětmi. Státní sociální podpora se ve stanovených případech týká i občanů, kteří nežijí v rodině s nezaopatřenými dětmi a podporu státu vzhledem ke své sociální situaci potřebují (např. příspěvek na bydlení

a pohřebné). V zásadě jde o to, že stát podporuje příjmy takto vybraných skupin rodin s cílem, aby mohly uspokojovat své potřeby v definovaných sociálních situacích společensky přijatelným způsobem. Přitom se uplatňují dva směry sociálních redistribucí. Od bezdětných k rodinám s dětmi a od bohatších k chudším. Jejich odlišení je důležité pro konstrukci jednotlivých typů dávek. Stát má nepochybně právo žádat na bezdětných občanech, aby prostřednictvím státního rozpočtu přispívali na podporu rodin s dětmi, například proto, že i „cizí“ děti budou v budoucnu v rámci mezigenerační solidarity přispívat na tvorbu zdrojů důchodového zabezpečení bezdětných občanů. Má také právo požadovat na příjmově bohatších přispívat na podporu rodin s nízkými příjmy s cílem, aby všechny děti měly zabezpečen určitý základní standard výživy, podmínek pro vzdělání, všestranný rozvoj, bydlení apod., a nebyly pro další život handicapovány skutečností, že vyrůstaly v rodině jejíž hmotnou situaci nemohly ovlivnit.

Návrh zákona o státní sociální podpoře přináší v podstatě čtyři základní změny:

SYSTÉM FUNGOVÁNÍ SOCIÁLNÍ OCHRANY OBYVATEL

- sjednocuje státní sociální dávky, vyjadřující podporu státu občanům a rodinám s dětmi do jednoho komplexu a nově definuje v tomto systému i ty dávky, které byly dosud součástí jiných systémů, např. nemocenského pojištění nebo sociální pomoci
- koncipuje jednotlivé dávky jako ucelený systém, který je plně variabilní a parametrický, umožňuje reagovat na vývoj makroekonomických veličin i životních a sociálních podmínek rodin
- zavádí nové dávky, reagující na dosud neřešené sociální situace
- zásadně mění koncepci dosavadních peněžitých dávek rodinám

SYSTÉM DÁVEK STÁTNÍ SOCIÁLNÍ PODPORY

Prakticky celá konstrukce dávek státní sociální podpory je odvozena od částek životního minima. Životní minimum, jako státem uznané minimální částky potřebné k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb členů rodiny a částky na domácnost poskytuje možnost použití pro:

- stanovení hranice příjmu, do kterého bude dávka vyplácena
- určení výše vyplacených dávek

Kombinací těchto dvou možností vzniká základní nástroj pro stanovení dávek státní sociální podpory. Příjmová situace konkrétní domácnosti, která žádá o státní dávku, je individuálně posuzována ve vztahu k životnímu minimu této domácnosti. Tím je zajištěna srovnatelnost příjmové situace rodin rozdílné velikosti a struktury. Příjem domácnosti ve vztahu k životnímu minimu determinuje míry podpory státu této domácnosti – s rostoucím příjmem se rozsah a úroveň celkové podpory snižuje. Na rozdíl od sociální pomoci se systém státní sociální podpory zaměřuje na rodiny, které se svými příjmy nacházejí nad úrovní životního minima avšak pod stanoveným násobkem životního minima, (který je různý u jednotlivých dávek) a přitom se nezkoumají majetkové poměry rodin. Na druhé straně si systém klade za cíl pouze přispět k úhradě nákladů způsobených určitými sociálními situacemi, nikoliv zabezpečit jejich plnou úhradu. Pro tento účel jsou v systému tyto sociální situace jednak definovány, jednak je navržen nástroj umožňující výpočet dávky. Výše jednotlivých dávek a funkce systému bude závislá na výši životního minima a na zvolených koeficientech. Jednotlivé koeficienty jsou používány jednak pro stanovení okruhu budoucích příjemců dávky (násobek životního minima celé rodiny určuje maximální příjem, do kterého bude dávka vyplácena) a jednak pro stanovení výše dávky (vychází z násobku životního minima jednotlivé osoby nebo životního minima na domácnost).

Vzájemná proporce výše dávek a prostředků vkládaných do těchto řešení umožňuje realizovat nejen mnoho variant, ale především jedním systémem realizovat i různá pojetí sociální politiky státu. Výsledná podoba koeficientů, na jejichž základě bude stanovena výše dávek a rozsah příjemců, bude odrážet nejen sociálně ekonomické faktory, ale i ekonomický efekt testování, jeho administrativní náročnost a dále možnosti institucí

cionálního systému, který bude v etapách vytvořen. Při nezměněných koeficientech se nominální hodnota dávek automaticky zvyšuje po provedené valorizaci životního minima. Změnou koeficientů bude možné reagovat např. zvýšením některých dávek, na partiální růst životních nákladů rodin v určitých sociálních situacích v kombinaci se situací příjmovou. Vznikne tak soubor jemných nástrojů umožňujících reagovat jen zhruba se čtvrtletním zpožděním na vývoj sociálně ekonomických podmínek života rodin. Přitom zpětná vazba informací o rozsahu příjemců dávek vyplacených s ohledem na jejich příjem umožní změny této situace velmi rychle a přesně detekovat. V současnosti jsou takové informace k dispozici s jedno a víceletým zpožděním.

Dávky státní sociální podpory jsou dvojího druhu. Jde jednak o univerzální dávky, které jsou vyjádřením přerozdělení od bezdětných rodin k rodinám s dětmi. Pro univerzální dávku se v zahraničí užívá též označení horizontální řešení. Dávka se vyplácí oprávněným ve stejné výši. Výplata univerzálních dávek může být variantně ukončena při vyšší příjmové úrovni. Přitom je zkoumán za období předcházejícího roku, v němž se dávka přiznává. V navrhovaném systému státní sociální podpory představuje tento druh dávek přídavek na dítě, rodičovský příspěvek, porodné a zaopatřovací příspěvek. Obdobný univerzální charakter má i příspěvek na dopravu a pohřebné.

Tento princip je vyjádřen následujícím vzorcem pro výpočet dávky:

$D = \text{ŽMO} \times K_1$, při příjmu do K_2 násobku životního minima rodiny, kde

D = výše dávky

ŽMO = životní minimum příslušné osoby

K_1 = koeficient určující výši dávky

K_2 = koeficient určující hranici příjmu pro stanovení okruhu příjemců

Druhým typem jsou dávky stanovené na základě testování skutečné celkové příjmové situace rodiny. V tomto případě se jedná o přerozdělení od rodin vysokopříjmových k rodinám nízkopříjmovým. Tyto dávky bývají označovány jako řešení vertikální. Jde o podporu rodiny do okamžiku, kdy dosáhne svými příjmy určité úrovně, přičemž s rostoucím příjmem se výše dávky postupně snižuje. Příjem je zkoumán za předchozí kalendářní čtvrtletí. Ve státní sociální podpoře je tímto typem dávky sociální příplatek a příspěvek na bydlení. Tato dávka umožňuje

Uvedený princip je vyjádřen následujícím vzorcem pro výpočet dávky:

$D = \text{ŽMO} \times \frac{\text{ŽMO} \times P}{\text{ŽM} \times K_3}$, kde

D = výše dávky

ŽMO = životní minimum příslušné osoby (osob u příspěvku na bydlení životní minimum domácnosti)

P = příjem rodiny

ŽM = životní minimum příslušné rodiny

K_3 = koeficient určující výši dávky a současně hranici příjmu pro stanovení okruhu příjemců

poměrně rychlou reakci na měnící se poměry v rodině.

U sociálního příplatku se ve stanovených případech (např. zdravotní postižení dítěte) částky životního minima zvyšují prostřednictvím určených koeficientů. Tím se životní minimum dítěte (ŽMO) resp. rodiny (ŽM) zvýší (zvýšené životní minimum). Toto zvýšené životní minimum se ve vzorci projevuje jako pro ŽMO , tak pro ŽM .

Abyste dávky státní sociální podpory nenahrazovaly dávky do životního minima, a aby při výpočtu podle vzorce nedocházelo k záporným hodnotám, jsou stanoveny následující podmínky, podle kterých se skutečný příjem (P) ve vzorci nahrazuje takto:

- jestliže je skutečný příjem rodiny nižší než životní minimum rodiny (nezvýšené), dosazuje se do vzorce místo tohoto příjmu částka odpovídající životnímu minimu rodiny (nezvýšenému) – tj. dávky pro rodiny s příjmem na úrovni a pod úrovní životního minima jsou stejné

- jestliže je skutečný příjem rodiny vyšší než životní minimum rodiny (příp. zvýšené) násobené stanoveným koeficientem, dosazuje se do vzorce místo tohoto příjmu částka odpovídající životnímu minimu rodiny (příp. zvýšenému) násobená tímto koeficientem – tj. dávky jsou nulové

Vyvážená kombinace těchto dvou typů dávek a možnosti její změny vytváří podmínky pro koncipování adresné sociální politiky. Není třeba se obávat toho, že stanovení dávek je provedeno podle složitých matematických vzorců. Jednotlivé dávky jsou od samého počátku konstruovány záměrně tak, aby byly algoritmizovatelné a bylo možné celý systém realizovat pomocí výpočetní techniky. Po vložení informací obsažených v žádosti o příslušné dávky, provede počítač výpočet a uvede i jednotlivé prvky, z nichž se výsledná částka podpory bude skládat.

SOCIÁLNÍ PŘÍPLATEK

Sociální příplatek představuje v systému dávek státní sociální podpory principiálně nový prvek. Jde o vertikální dávku, již se uskutečňuje sociální redistribuce od bohatších k chudším. Jeho prostřednictvím se stát podílí na krytí životních nákladů rodin s dětmi, jejichž příjem nedosahuje stanovené hranice. Je určen rodinám v pásmu nízkých příjmů. Výše tohoto příspěvku bude výrazně diferencována. Maximální výši obdrží rodina, která svými čistými peněžními příjmy zabezpečí výživu a ostatní základní osobní potřeby a náklady na domácnost na úrovni životního minima. Všechny rodiny stejné velikosti a typu s nižším vlastním příjmem obdrží sociální příplatek ve stejné výši (tj. nebude se zvyšovat) a případný schodek do životního minima se za splnění příslušných podmínek vyrovná dávkami sociální pomoci. Se zvyšujícím se příjmem rodin bude docházet ke snižování výše sociálního příplatku a přestane se vyplácet v okamžiku, kdy rodiny dosáhnou hraničního příjmu stanove-

ného násobkem životního minima a příslušného koeficientu.

Pro posuzování nároku na sociální příspěvek je rozhodný příjem za období předcházejícího čtvrtletí. U přídatku na dítě je to předcházející rok. Tato kombinace umožní zohlednit dlouhodobou sociální situaci rodiny (vznikem nároku na přídatky na dítě) i změny této situace vznikem nároku na sociální příspěvek. Návrh obsahuje i určitou pojistku pro reakci na prudké zhoršení situace v rodině, které pro vyšší minulý roční příjem nevznikl nárok na přídatky na dítě ani na sociální příspěvek. Ocítla-li by se pak taková rodina v příjmové situaci, opravňující vyplácet sociální příspěvek, obdrží jej a vznikne jí nárok i na přídatky na dítě. Sociální příspěvek by se vyplácel zálohově a vyúčtoval za kalendářní rok.

Sám sociální příspěvek reaguje na skutečnost nízkých příjmů v rodině. Jeho matematická konstrukce však umožňuje vložení vhodných koeficientů, vyjadřujících určité sociální situace v rodině, do vzorce pro jeho výpočet, reagovat na zvýšené potřeby v této rodině také vzhledem k jejím specifickým podmínkám. Takto bude zvýšen sociální příspěvek v případě, že v rodině je zdravotně postižené dítě (ve třech stupních postižení), zdravotně postižený rodič, nebo oba rodiče, v případě, že rodina pečuje o žáka, který se připravuje na povolání mimo bydliště rodičů, nebo když se v rodině narodilo současně dvě nebo více dětí. Obdobně také v případě, že v rodině pečuje o děti osamělý rodič. Příslušnými koeficienty, které tyto situace oceňují, se násobí částka na osobní potřeby dítěte nebo osoby, kterých se to týká výsledné životní minimum je pak vyšší a toto zvýšení se projeví jednak ve výši sociálních příspěvků tak také v tom, že pomoc je poskytována do vyššího příjmu, protože násobek vyššího životního minima představuje vyšší příjmovou hranici pro vznik nároku.

Konstrukce sociálního příspětku a možnosti jeho zvýšení vycházejí z prostého předpokladu, že tyto vybrané sociální situace v rodině zvyšují náklady rodiny. Rodinám s nižšími příjmy je na krytí těchto nákladů třeba přispět. Zdravotně postižené dítě se takto matematicky vyjádří jako dítě dražší, jako dítě, jehož životní minimum je vyšší, zvýšené násobkem z příslušným koeficientem. Tím odpadá dlouholetá diskuse o tom, k čemu je určen příspěvek pro zdravotně postižené děti apod. Sociální příspěvek vznikne ze státního vyrovnávacího příspěvku, který v této souvislosti vznikne.

VARIABILITA SYSTÉMU STÁTNÍ SOCIÁLNÍ PODPORY A URČOVÁNÍ KOEFICIENTŮ

Jednou z významných předností navrženého systému je vysoká schopnost variability, umožňující měnit jak celkovou úroveň státní podpory, tak rozsah podpory v různých životních situacích rodin s dětmi i různých ekonomických podmínkách státu. Tato variabilita je umožněna tím, že

všechny dávky jsou konstruovány s využitím koeficientů, které v součinnosti s částkami životního minima určují výši dávky i hranice příjmu do níž se vyplácí. Stanovení těchto koeficientů je důležitou a náročnou činností, protože rozhoduje o celkové úrovni a zaměření státní sociální podpory. Stanovení jednotlivých koeficientů je matematickým vyjádřením váhy, kterou stát přikládá jednotlivým sociálním událostem a situacím v rodině. Volba těchto koeficientů je do jisté míry limitována a determinována.

Při stanovení výše jednotlivých koeficientů je třeba respektovat zejména tyto skutečnosti:

- uplatnit princip solidarity a princip státem organizovaného přerozdělování od bezdětných k rodinám s dětmi a od vysokopříjmových k nízkopříjmovým rodinám
- zásadním způsobem nedeformovat příjmové rozdělení určené příjmy z ekonomické aktivity a příjmy nahrazujícími mzdou
- období pro testování příjmů musí odpovídat charakteru dávky
- zachovat možnost omezení okruhu příjemců příjmem u každé dávky a stanovit okruh příjemců a úroveň dávky tak, aby byla zachována smysluplnost dávky
- vstupní nastavení koeficientů určit tak, aby zavedení nového systému bylo veřejností přijatelné a nebylo velkou částí rodin již při zavedení odmítáno, což se týká zejména těch dávek, které byly dosud poskytovány všem přímo nebo formou nepřímých dotací
- minimální úroveň cílené dávky pro rodiny s příjmem na úrovni životního minima musí odpovídat alespoň výši dnešní plošné dávky
- maximální úroveň dávky a okruh příjemců jsou limitovány výdaji na příslušné služby nebo okruh výrobků, přitom je dávka pouze příspěvkem státu a nikdy nepokrývá výdaje plně
- stanovit koeficienty co nejpřesněji pro každou dávku tak, aby respektovaly různý účel těchto dávek, různý okruh příjemců, různé podmínky nároku i různou ekonomickou váhu, a aby současně při stanovení stejného koeficientu pro více dávek nevznikla sociální past (tj. aby při překročení příjmové hranice o 1 Kč rodina nepřišla současně o několik dávek)
- navázat na dosavadní systém a dosaďadní reformní kroky

Se zvyšující se příjmovou diferenciací se v následujících letech i při zachování koeficientů na stejné úrovni sníží počet příjemců státních dávek. Pokud se týká její úrovně, jsou počáteční koeficienty navrženy tak, aby se splnil klíčový záměr sociální reformy, tj. zajistit vyšší adresnost, účelnost a efektivnost pomoci. Ve státní sociální podpoře to bude znamenat, že se celková úroveň podpory rodinám v nízkém příjmovém pásmu zvýší, úroveň podpory rodinám ve středním pásmu se poněkud sníží a u části rodin s vysokými příjmy podpora nebude poskytována. Jde o hrubou charakteristiku, protože u jednotlivých dávek jsou tato pásma podle výše uvedených principů charakterizována individuálně.

ORGANIZAČNÍ ZABEZPEČENÍ STÁTNÍ SOCIÁLNÍ PODPORY

Nový systém bude k zajištění vyšší adresnosti vyžadovat zkoumání více podmínek a nadále nelze předpokládat, že adresně poskytovaný systém dávek budou moci vyplácet zaměstnavatelé. Přitom je nutné vzít v úvahu dvě významné skutečnosti. Za prvé, zaměstnavatelé dnes zabezpečují uvedenou agendu bezplatně za stát, zhruba ve 28 tis. tzv. velkých organizacích (s více než 25 zaměstnanci). Malým organizacím do 25 pracovníků tyto dávky vyplácí okresní správa sociálního zabezpečení. Za druhé řada informací potřebných pro poskytování státních sociálních dávek má charakter osobních dat chráněných zákonem a vědomost o nich na straně zaměstnavatele nemusí být ku prospěchu pracovníka. Zkoumání podmínek pro poskytování státních dávek bude tedy provádět pouze státní orgán. Jen tak bude zabezpečena jednoznačnost finančních toků, a to včetně nezbytných kontrolních mechanismů. Výplata dávek zaměstnavatelem byla přijatelná v minulosti, kdy existovaly jen státní organizace, a dávky byly vypláceny plošně. Stát bude tedy vstupovat do kontaktu s občanem přímo, bez prostřednictví nestátních subjektů.

Tato situace objektivně vede k nutnosti vytvoření personálně i technicky dostatečně vybavených pracovišť, které by naplnění práv občanů věcně garantovaly. Přitom byly pro tvorbu takového systému formulovány zejména požadavky, aby systém

- byl nezávislý na systémech jiných a zaručil tak suverenitu státního orgánu při výkonu státní správy
- byl variabilní a mohl pružně reagovat na změny vstupních koeficientů i na změny individuálních údajů
- byl otevřený pro napojení dalších modulů
- byl pro občany i pro pracovníky uživatelsky jednoduchý
- zaručil unifikaci podmínek pro uplatnění práv občanů na celém území státu
- uplatnil moderní technická řešení v technickém i programovém vybavení i komunikacích

Dávky státní sociální podpory budou vyplácet okresní úřady, resp. jejich sociální referáty. Ty si podle potřeby zřídí k bližšímu kontaktu s občany kontaktní místa ve větších obcích. V těchto kontaktních místech se nebude rozhodovat o dávkách, ale pouze se budou přijímat žádosti, ověřovat jejich úplnost a věcnou správnost, poskytovat informace a poradenství. Technicky, prostorově i personálně bude tvořit systém poskytující dávky autonomní modul, je ale třeba počítat s tím, že v blízké době bude muset umožnit napojení dalších dávkových systémů. Půjde o systém sociální pomoci (tj. poskytování příspěvků na živobytí a půjčky na živobytí podle připravovaného zákona o sociální pomoci) a modul dávek pro zdravotně postižené občany apod. Na tuto skutečnost bude třeba brát zřetel při prostorovém řešení. Pokud se tohoto prostorového vyba-

vení týká, je třeba vzít v úvahu, že povaha a rozsah práce tohoto pracoviště – na průměrný okres připadá cca 22 tis. potencialních žadatelů – bude klást vyšší nároky na jeho uspořádání a technické vybavení. Velký rozsah osobních kontaktů s klienty a nutnost zachovat důvěrnost a diskrétnost sdělení o individuálních sociálních situacích občanů si vyžádá takové prostorové vybavení, jaké je obvyklé v bankách, tj. zřízení oddělených boxů či přepážek, kde bude veden kontakt s klienty a oddělené prostory pro zpracování žádostí apod. To vytvoří příznivější interaktivní vztahy mezi občanem a pracovníkem úřadu než klepání na dveře zavřených kanceláří. Uvedené prostory by měly být bez architektonických bariér a jejich vybavení by mělo odpovídat skutečnosti, že jde o místo, kde stát vstupuje do přímého kontaktu se svým občanem a poskytuje mu podporu.

Tato pracoviště je třeba vybavit jednak kvalifikovanými pracovníky, jejichž náplní bude rozhodování o výplatě státních dávek a jednak výpočetní technikou, propojenou na celém území s ostatními informačními systémy. Každé pracoviště bude muset být hardwarově i softwarově vybavené tak, aby bylo kompatibilní se státním informačním systémem s cílem poskytovat mimo jiné i kontrolní informace k zamezení chybného nebo duplicitního vyplácení dávek. Tím, že půjde o výplatu nárokových dávek, kde podmínky budou stanoveny zákonem a finanční prostředky dány státním rozpočtem, se vytváří optimální podmínky pro vysokou míru automatizace výpočtu dávek a pro použití výpočetní techniky při jejich výplatě. Má-li být sociální politika adresnější, a tím i úspěšnější, vyžaduje posílení aparátu. Tento vývoj nelze chápat jako rozšiřování administrativy, protože jde o rozšíření služeb a garancí pro obyvatelstvo. Po vytvoření těchto pracovišť se bude výplatou dávek, které se stanou součástí státní sociální podpory zabývat méně pracovníků než je tomu dosud ve všech zaměstnavatelských organizacích. Vedle toho dojde k úsporám celkové administrativní náročnosti také automatizací dávek, systémovým řešením podmínek pro vznik nároku. Dosud jsou u různých dávek různé definovány rozhodná období, příjem a další podmínky, protože tyto dávky vyplácely a jejich poskytování vykládaly různé subjekty a uplatňovaly přitom různé názory.

Konečným cílem zavádění systému státní sociální podpory je, aby k 1. 1. 1996 byly všechny dávky náležející do systému státní sociální podpory transformovány tak, aby se mohly stát nástrojem adresné sociální politiky a byly vypláceny státními orgány – okresními úřady. Přitom se předpokládá, že by se zavedení celého systému uskutečnilo ve dvou krocích. V prvním by se k 1. červenci 1995 změnila povaha dávek na státní dávky podle nového systému a změnila se část plátců, a k 1. lednu 1996 by se zavedly nové dávky a došlo k úplné výměně plátců.

DĚTSKÉ KRIZOVÉ CENTRUM: VÝZNAM A MOŽNOSTI

prof. MUDr. JIŘÍ DUNOVSKÝ, DrSc.

Výskyt (incidence) syndromu týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte i jeho existence či počty (prevalence) v naší populaci se výrazně zvyšují stejně tak, jako závažnost tohoto jevu. Je to způsobeno mnoha faktory. Z nich významnou roli zde sehrává podstatnější pozornost jemu věnovaná a větší vnímavost k němu, ať již ve veřejném mínění či odborných kruzích, zabývajících se dítětem, jeho situací, potřebami, požadavky a v neposlední řadě jeho právy. Podílí se na tom odstranění dřívější tabuizace tohoto ubližování dítěti a zvláště pak uvědomění si, že tento jev existuje, a že zdaleka neplatí, že ti nejbližší, především rodiče, své děti vždy milují, náležitě se o ně starají a zajímají se o ně. Relativní nárůst, způsobený soustředěním se na tuto problematiku ve společnosti, je ovšem provázen v posledním období i skutečným jeho nárůstem. To je způsobeno především zvyšující se agresivitou obecně a k dítěti i mezi dětmi zvláště. To je patrné nikoli jen na zvyšující se kriminalitě, ale i výskytu celé řady nepříznivých jevů ve společnosti, souvisejících též s její transformací a otevřeností světu. Tak se setkáváme vedle žádoucích, pozitivních jevů s jevy nepříznivými, nežádoucími. Ty se pak ve větší či menší míře v našem životě internalizují a představují závažnou sociální problematiku.

Týrání, zneužívání a zanedbávání dítěte je jedním z těchto nepříznivých fenoménů, na jehož vzniku se však podílí celá řada faktorů vnitřně i vnějškově podmíněných či daných. Tyto faktory odhalit a pochopit je neobvykle důležité pro poznání tohoto jevu, jeho diagnózu ve všech jeho projevech a formách. A zvláště pak pro řešení, léčení a odstraňování tohoto nebezpečného vztahu a chování k dítěti, jež je ohrožuje, poškozuje či dokonce usmrcuje. A v neposlední řadě pro jeho prevenci.

Etiopatogeneza tohoto jevu, stejně jako on sám, i jeho řešení tak zasahuje prakticky do všech oblastí a oborů zabývajících se – a to i vzdáleně – dítětem a jeho rodinou (odkud toto nebezpečí k dítěti přichází nejčastěji). Proto také celkový přístup k takovému zacházení s dítětem – a ovšem nejenom k němu – musí být interdisciplinární a mezioborový. Musí poskytovat či zajišťovat dítěti včasnou, soustředěnou, všestrannou pomoc, péči a ochranu nejen v krizových situacích, ale i při léčbě, často dlouhodobě, do které musí být zásadně plně zapojena jeho rodina, pokud je to jen trochu možné.

Konfrontace našich a hlavně zahraničních poznatků a zkušeností se současným stavem úrovně a kvality péče o děti týrané, zneužívané a zanedbávané u nás, ukazuje, že zdale-

ka nemůžeme být spokojeni s její úrovní, i když se v posledních letech řešení této problematiky podstatně více věnujeme. Zvláště patrné je tomu ve vztahu k poslednímu doporučení Rady Evropy o sociomedicinských aspektech syndromu zneužívaného a zanedbávaného dítěte (CAN) (viz překlad v příloze). Zde se mimo jiné doporučuje zřizovat v členských státech střediska či pracoviště, přístupná jakkoli potřebným 24 hodin denně (a 7 dní v týdnu) a poskytující kvalifikované služby všech odborníků účastnících se na detekci, diagnóze i léčbě každého jednotlivého případu CAN.

K POJETÍ ČINNOSTI DĚTSKÉHO KRIZOVÉHO CENTRA

V roce 1992 Sdružení SOS dětských vesniček v ČR konstitovalo po dohodě s MPSV ČR a za jeho finanční dotace v Praze – Michlí Detské krizové centrum. Koncipovalo je především jako klinické pracoviště zaměřené pro detekci, diagnostiku dětí s CAN a terapii zde se hlásících nebo hlášených (rodiči, příbuznými, sousedy, lékaři, pedagogy, odděleními péče o dítě a rodinu apod.) především za použití „horké linky“, jež v poslední době díky EUROTELU funguje již ne-